XVII. évfolyam 4. szám

2019. április 25. | 5779. Niszán 20. | ב"ה

PESTI SÓLET

A DOHÁNY UTCAI KÖRZET HAVILAPJA

WWW.DOHANY-ZSINAGOGA.HU

Jeruzsálemi kalandok (8-9. oldal)

Kávéházi viadalok (10-11. oldal)

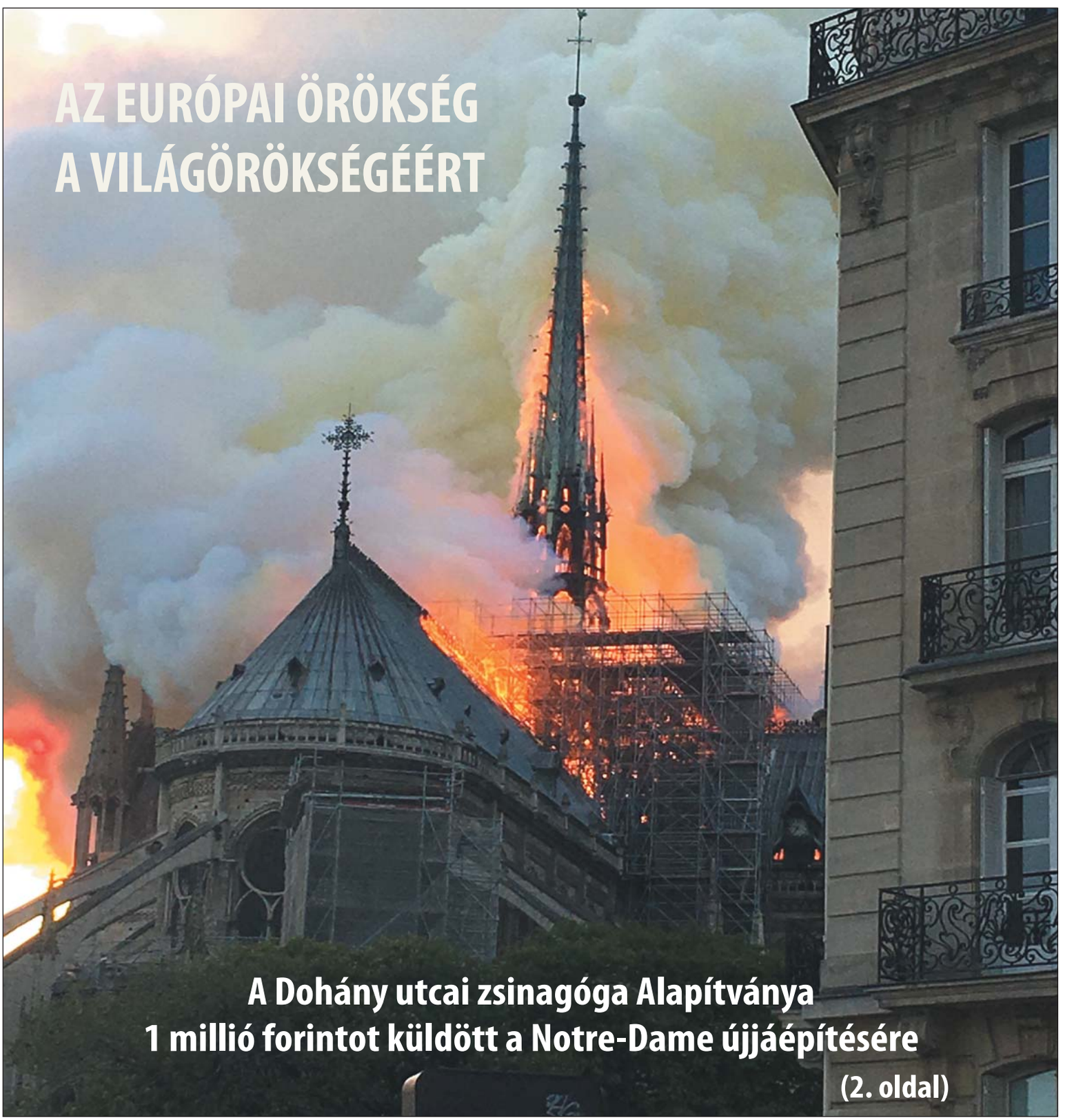

AZ EURÓPAI ÖRÖKSÉG A VILÁGÖRÖKSÉGÉÉRT

A Dohány utcai zsinagóga Alapítványa 1 millió forintot küldött a Notre-Dame újjáépítésére

(2. oldal)

Zsinagógánk Alapítványa is támogatja a Notre-Dame újjáépítését

Egy éve boldogan és büszkén számoltunk be arról, hogy a Dohány zsinagóga (komplexum) elnyerte az Európai Örökség címet. Ezúttal arról írunk, hogy a Dohány alapítványa a fenti címmel járó felelősség okán (is) 1 millió forintot utalt át az április 15-én kigyulladt, a Világörökség részét képező, párizsi Notre-Dame székesegyház újjáépítésére.

A Notre-Dame („Mi Asszonyunk”) Párizs legismertebb gótikus stílusú temploma, a Párizsi főegyházmegye főszékesegyháza. Az alapkövét 1163-ban tette le III. Sándor pápa, majd 157 évig, 1320-ig építették. A francia forradalom alatt majdnem teljesen elpusztult, de 1845 és 1878 között az eredeti tervek alapján újjáépítették. Manapság a(z egyik) legjelentősebb európai turistalátványosság, éven-te 13 millióan keresik fel a Notre-Dame-ot, amely 1991-ben került fel a Világörökségi listára. /Érdekesség, a szintén ezt a nevet viselő amiens-i katedrális 1981 óta, míg a Belgiumban (Tournaiban) lévő Notre-Dame 2000-től szerepel a listán./

Tavaly a francia katolikus egyház sürgős segítséget kért a székesegyház megmentésére, mert az állapota romlásnak indult: repedések jelentek meg a köveken, és attól tartottak, a templom instabillá válhat. Éppen ezért az utóbbi időben renoválási és restaurálási munkákat végeztek az épületen. Április 15-én az ehhez felállított állványzaton, a tetőszerkezetnél keletkezett tűz, amely miatt a székesegyház központi tornya összeomlott, majd a tetőszerkezete is teljesen beomlott. A tűz később az egyik harangtornyot is elérte.

A lángok felcsapását követően szinte az egész világ lélegzet visszafojtva figyelte a híreket, az élő közvetítéseket és szurkolt: élje túl a Notre-Dame! A sok-sok tűzoltó pedig újra hőssé vált, rendkívül szívós munkával szorította vissza a „fenevadat” és mentette meg a pusztulástól, az így is jelentős károkat elszenvedett épületet.

Bár biztosat csak hónapok múlva lehet mondani, egyelőre úgy tűnik, először a katedrális liftjében csaptak fel a lángok egy rövidzárlat miatt. Ráadásul egy újabb veszély leselkedik az épületre, a héten – lapunk megjelenése után – hatalmas esőzések várhatóak Franciaországban, ezért megkezdték a Notre-Dame leégett tetejének helyén keletkezett nyílás befedését.

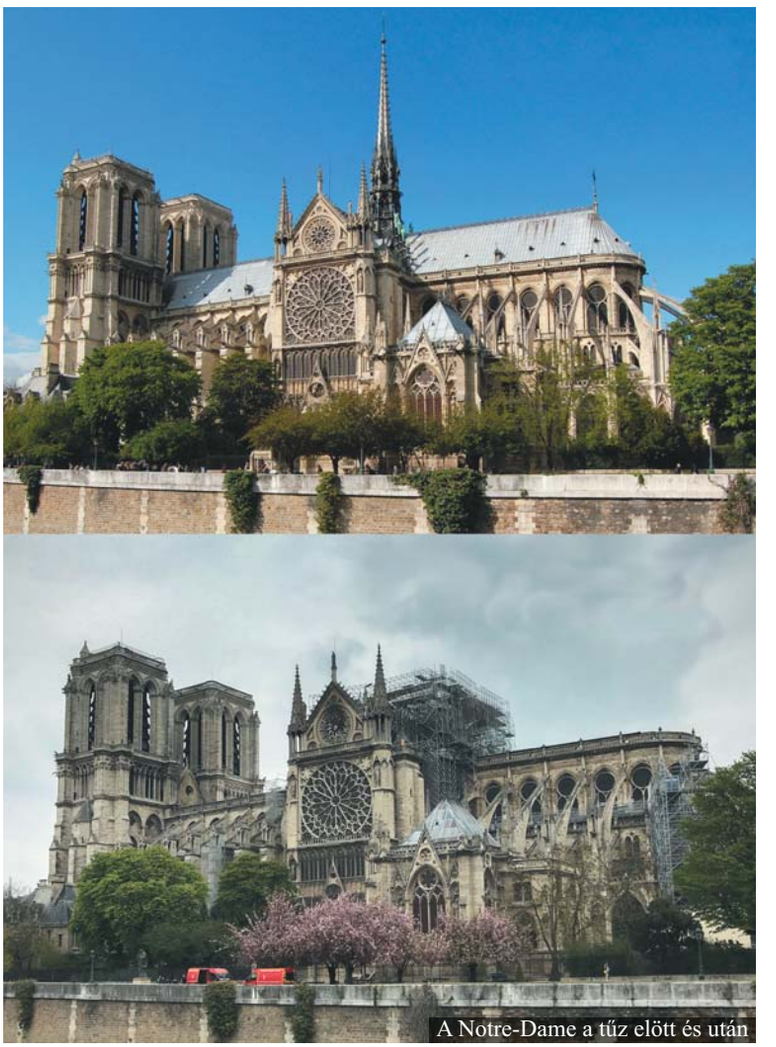

A Notre-Dame a tűz elött és után

Emmanuel Macron államfő szinte azonnal ígéretet tett arra, hogy a székesegyházat öt éven belül újjáépítik. Majd Edouard Philippe miniszterelnök bejelentette, nemzetközi építészeti pályázatot hirdetnek a leomlott Huszártorony újjáépítésére, és így döntik el, hogy az eredeti másolatát építik meg, vagy korunk technikáinak és kihívásainak megfelelő új tornyot. Azóta a világ minden pontjáról érkeztek felajánlások magánszemélyektől, gazdag emberektől, és cégektől. Eddig már több mint, egymilliárd euró gyűlt össze. Persze a katasztrófa kapcsán is megjelentek a gyűlölködők. És azok, akik azt hangoztatják, az egész a franciák, illetve a katolikus egyház gondja, s ezért a költségek is csak őket terheljék. Nem értik, a Notre-Dame, mint sok más – így a Dohány utcai zsinagóga, – egyetemes érték, s ezért mindenki számára fontos. Erről is szólt főrabbink, dr. Frölich Róbert facebook bejegyzése az első hírek után:

„Egy templom ég. Égnek a falak, a tető, leomlott a torony.
Párizs egyik jelképe, a nyolc évszázados Notre-Dame ég.
A benne elmorzsolt fohászok, a hit azonban sosem éghet el. Együttérzünk a katolikus világgal, megrendülten figyeljük a pusztulást. Ennyit tehetünk itt, Pesten.”

Nos, az Alapítvány a Budapesti Dohány utcai Zsinagógáért szerencsére tehetett még valamit: átutalt egy millió forintot a Notre-Dame újjáépítésére…

I M A R E N D

Hétköznap: 7:30-kor kezdünk reggel, az **esti ima** időpontja **vasárnaptól** 18:00 óra, helyszín a Talmud-Tórában. Az esti ima előtt fél órával, sakk, kártya, kávé és tea várja híveinket!

Péntek esti ima: 18:00-kor a **Hősök Templomában.**

Szombat reggeli ima a Dohány Templomban Sachrisz: 9:30
Tóraolvasás: 10:00 Muszáf ima: kb. 10:45

Vasárnap reggeli ima: 8:00-kor, **esti ima:** 18:00-kor, mindkettő a Talmud Tórában.

A péntek esti kiddust, illetve a szombat délutáni sálesüdeszt szintén a Talmud-Tórában tartjuk.

Sálesüdeszek kezdete a következő hetekben:

április 27.	18:30	május 4.	18:30
május 11.	18:30	május 18.	18:30
május 25.	18:30		

Dombi Gábor

Házak, sárga csillaggal - Fejezetek a pesti gettó történetéből (6. rész)

A magyar kormány a vidéki zsidók deportálása után a fővárosi zsidókat összeköltözésre, „Csillagos Házakba" kényszerítette. Polgármesteri rendelet szabta meg, hol lakhat tovább a pesti zsidóság. Többségük útja onnan a gettóba vezetett, de valójában deportálásuk előkészítése érdekében gyűjtötték össze őket a kijelölt kényszerlakhelyekre.

Forrás: Fortepan

Budapesten megdöbbentően sok épületre kellett kitenni 51x36 cm-es fekete alapon lévő 30 cm átmérőjű, hatágú, kanárisárga csillagot. Az 1944 épület az egész városban szétszórtan helyezkedett el. Mint a tavaly elhunyt Randolph Braham megírta: az 1944. áprilisi tervekben olyan változat is szerepelt, hogy Budapesten egybefüggő gettót hoznak létre a Podmaniczky utca és a Rákóczi út között. Ám attól tartva, hogy a szövetségesek a nem zsidók által lakott kerületeket fogják bombázni, s emellett a keresztény lakosság kiköltöztetése ilyen nagy területről is hatalmas feszültségekkel járt volna, ezért döntöttek a mini-gettók, a zsidók számára kijelölt elkülönülő kényszerlakhelyek, az ún. Csillagos Házak felállításáról. Ennek jogi alapja ugyanaz volt, mint a vidéki gettók felállításáé. Baky László államtitkár aláírásával titkosan jelent meg április 7-én a 6163/1944. BM. VII. res. számú rendelete a zsidók összegyűjtéséről, gettósításáról, koncentrálásáról és deportálásáról. Első mondata: „A m. kir. kormány az országot rövid időn belül megtisztítja a zsidóktól." A gettósítás tíz napja tartott, amikor a megjelent a kormány nyilvános rendelete, „a zsidók lakásával és lakóhelyének kijelölésével kapcsolatos egyes kérdések szabályozásáról". Ennek alapján minden zsidót meg lehetett fosztani a lakásától.

Budapest alpolgármestere május 30-án elrendelte a lakások és lakóik adatainak összegyűjtését. Az adatszolgáltatási íveket az ingatlantulajdonosnak, vagy a házfelügyelőnek egy nap alatt ki kellett töltenie. Az ívekre fel kellett vezetni a lakások bérét, szobaszámát, s azt, hogy a tulajdonos és bérlői zsidók, vagy sem. (A 61 kg súlyú, majd hétezer oldalnyi ívet 2015-ben egy budapesti ház felújításakor találtak meg a falba rejtve.)

A beköltözésre kijelölt épültek zöme a pesti zsidóság hagyományos lakhelyein (Terézváros, Erzsébetváros, Óbuda) állt, de csatlakoztak Józsefváros, Lipótváros, Szentimreváros (a mai Újlipótváros), Zugló, Angyalföld épületei is. Az első rendelet megjelenésekor szinte azonnal jelentkeztek háztulajdonosok, akik le akartak kerülni a listáról, mások pedig ellenkezőleg: azt szerették volna, ne kelljen elhagyni lakásaikat, s a ház váljék Csillagos Házzá. Azok jártak – valamivel – jobban, akiknek nem kellett elhagyniuk megszokott és ismert környezetüket, s felhalmozott élelmiszereiket, tüzelőiket.

Június 17-én plakátokon ragasztották ki a polgármester előző napi rendeletét, amely kerületenként jelölte ki a zsidók által lakható házakat Az összeköltöztetésre öt napot adtak, de a házak listájának módosítása miatt a határidőt június 24-én éjfélre halasztotta a polgármester. A Csillagos Házakban maradhattak nem zsidók is. Ők kirakták a hivatalos „Itt nem laknak zsidók" nyomtatványt ajtóikra. Azon zsidókat, akiknek nem volt rokonuk, ismerősük kijelölt Csillagos Házban, a Zsidó Tanács dr. Kurzweil István vezette lakáshivatala helyezte el. Egy család egy szobát kaphatott, amelyet gyakran másokkal kellett megosztania. Miként a vidéki gettókban: a kormányzat 2 négyzetmétert szánt fejenként mindenkinek.

A költözés hetében hatalmas népvándorlást élt meg a város. Az emberek megpróbálták életük legfontosabb darabkáit összerakni,

Budapest, 1944 június 16 PÉNTEK

Esti Ujság

ÁRA 16 FILLÉR

Főszerkesztő: RAJNISS FERENC

ROOSEVELT „BÉKETERVEZETE"

Légiriadó volt ma délelőtt Budapesten és több vidéki városban

Az Esti Ujság elsőnek közli

a zsidók részére kijelölt lakóházak teljes jegyzékét

Az átköltözésnek szerda este 8 óráig kell megtörténnie

Szerdán este 8 óráig kell befejezni az összeköltözést

Családonkint egy szoba

Az ingóságok elvihetők, vagy elraktározhatók

leltárt készítettek hátrahagyott és – többségében – soha viszont nem látott tárgyaikról. Ahol a férfiak munkaszolgálatot teljesítettek, a költözést nőknek, gyerekes anyáknak, időseknek kellett megoldani: a fuvarozási vállalkozások ennek köszönhetően hatalmas bevételhez jutottak.

A Csillagos Házakban összezártaknak szembe kellett nézniük az együttélés új szabályaival, a közös használatú helyiségek beosztásától a mosáson át a gyerekek felügyeletétől a jegyre történő bevásárlásig. A különböző visszaemlékezések tanúskodnak a rémhírek, bombázások, utcai razziák, elhurcolások közepette élő zsidóság idegtépő heteiről. A nyilasok október 16-a és 21-e között lezárták a Csillagos Házakat, amelyek rablásra, erőszakra hívogatón álltak, s a németeknek kiszolgáltatható magyar zsidó munkaerőt rejtettek.

A külföldi útlevelekkel, védlevelekkel rendelkezőnek november 12-én kellett beköltözniük a mai Újlipótváros, a „nemzetközi gettó" ún. „védett" házaiba, csak diplomáciai, de fizikai védelmet nem élvezve. Hivatalosan november 29-én nyílt meg az erzsébetvárosi, ún. „nagy gettó", Európa utolsó gettója.

Továbbra is várjuk az egykori gettólakók visszaemlékezéseit a következő email címen: dombi.gabor@outlook.com.

Húsz év után újra JAZZ+AZ!

Éppen húsz éve, hogy átszáguldott a magyar pop egén a Jazz+Az üstököse. A rendhagyó jubileum alkalmából Geszti Péter, Dés László és a lányok, Kozma Orsi, Váczi Eszter, Behumi Dóri 2020. január 17-én visszatér, s a Papp László Sportaréna színpadán ad koncertet.

Annak idején Geszti és Dés akkor találták ki, hogy együttest alapítanak, amikor A miniszter félrelép-hez írtak dalokat, és elhatározták, készítenek egy zenés filmet, amelynek része lesz az új zenekar is. A Dés-Geszti szerzőpáros már a Jazz+Az előtt olyan sikert tudhatott magáénak, mint A Dzsungel könyve musical a Pesti Színházban. Sőt a köztük lévő együttműködés azóta is töretlen, gondoljunk csak A Pál utcai fiúk zajos ünneplésére a közelmúltból!

Geszti már akkor is tisztában volt vele, „egy nő több mint három", de azzal is, ez a bölcsesség az együttesre nem érvényes. Így három fiatal és tehetséges énekesnő csatlakozásával jött létre a Jazz+Az produkció, hogy rövid, de intenzív pályafutása alatt sikert sikerre halmozzon. Albumaik platinalemezt értek, a közönség hamar szívébe, illetve fülébe zárta a különleges zenei világú, slágeres, de az átlagosnál igényesebb hangszerelésű dalokat. Január 17-én, pénteken a rajongók egyetlen alkalommal újra találkozhatnak az együttessel az Arénában.

Figyelem, a Ház befogadóképessége véges! Aki bejut, annak újra indul a show, felcsendülnek a régi nagy slágerek, és kinyílik a Geszti szövegláda. A nagyszabású koncerten lehet, végre arra a kínzó kérdésre is választ kapunk: vajon „mit tehet a sejt, aki mit se sejt?"

Jegyek: https://jazzaz-arena-2020.broadway.hu/2020-01-17-20-00

Pesti Sólet menü a www.izraelinfo.com /Vadász Éva és Bea Bar Kallos/ receptjei alapján

Magda-féle habart krumplileves

Hozzávalók: : 0,5 kg krumpli, 7 db babérlevél, 1,5 dl növényi tejföl, 3 leveseskanál liszt, só és egy kis ecet

Elkészítés: A krumplit feldarabolva feltesszem főni kb. 1,5 l vízben, sóval és a babérlevéllel. Amikor már majdnem megfőtt, akkor behabarom. A habaráshoz három leveseskanál liszthez (növényi) tejfölt keverek, majd a masszát beleöntöm a levesbe és összekavarom. Utána még pár percet forralom. A végén ecettel ízesítem.

Sok fűszeres csirke

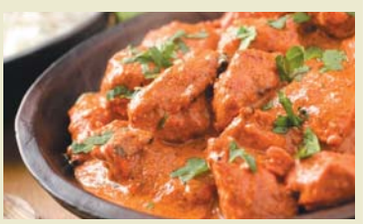

Hozzávalók: A csirke pácolásához: 0,5 kg csirkemell felkockázva, 1 evőkanál kurkuma, 1 mokkáskanál pirospaprika (lehet csípős, ha csípősre szeretnénk), 1 evőkanál tikka masala fűszerkeverék (Tel-Avivban a Shuk Levinskyn, Pesten a Szép Kis Indiában kapható), 1/2 doboz kókusztej 1 teáskanál citromlé, só, bors

A szószhoz: 1 óriási fej hagyma, 1 chili paprika, 1 cm gyömbér, 2 gerezd fokhagyma, 1/2 kaliforniai paprika, 1 paradicsom, 3 evőkanál sűrített paradicsompüré, 1 evőkanál garam masala, 1 evőkanál tikka masala, 1 teáskanál kurkuma, 1 teáskanál őrölt koriander, 1 teáskanál római kömény, 1 teáskanál chili pehely, 1 doboz kókusztej, 3 ek (vegán) margarin só, bors, 2 babérlevél

Elkészítés: A pácoláshoz összekeverjük a fűszereket a kókusztejjel és a citromlével úgy, hogy joghurtsűrűségű masszát kapjunk, és beleforgatjuk a kockára vágott csirkemellet, majd legalább egy órára a hűtőbe tesszük, hogy összeérjenek az ízek.

Közben elkészítjük a szószt, a margarint alacsony hőmérsékleten elkezdem melegíteni, hozzáadom a finomra vágott hagyma-gyömbér-fokhagyma-chili kombót (akár robotgéppel,) és üvegesre párolom.

Amikor ez megvan, hozzáadom a fűszereket – kivéve a babérlevelet, és a paradicsompürét –,alaposan összeforgatom, hogy sűrű fűszerkrémet kapjak belőle. Ezután érkezik a lábosba a kockára vágott paprika és paradicsom, majd a kókusztej, a só, bors, és a babérlevelek. Hagyom alacsony lángon megfőni.

Amíg fő, egy serpenyőben kis margarinon megsütöm a csirkedarabokat a marinád nélkül, majd a csirkét, a megmaradt marinádot az elkészült szószba öntöm, együtt felforralom és friss korianderrel a tetején tálalom.

Mellé naan (indai lepénykenyér), vagy rizs dukál, amibe újabban nigellát, azaz hagymamagot is szórok – extrém finom tőle.

Csokis amerikai palacsinta

Hozzávalók: 200gr liszt, 2dl mandula-, vagy kókusztej, 100 gr chocolate chip, 2 tojás szétválasztva, 1 teáskanál sütőpor, 1 evőkanál cukor, 1 evőkanál olvasztott margarin, csipet só

Elkészítés: A szétválasztott tojásfehérjét habbá verem. A lisztet a tejjel, és az összes többi hozzávalóval homogén, tejfölsűrűségű krémmé keverem, majd hozzáadom a tojáshabot is. Serpenyőben pici (1 evőkanál) olajat melegítek, és nagyobb evőkanálnyi masszát öntök bele, melyet kb. 1 perc után megfordítok, és még (legfeljebb) fél percig sütök. A kész palacsintákat feltornyozom, a tetejükre (növényi) tejszínhabot, vagy csokiszószt öntök, vagy mind a kettőt. Akad, aki mogyoróvajjal és sziruppal eszi…

Zsidó csapat a BL döntőben!

Bár még csak a legjobb négynél tart a labdarúgó Bajnokok Ligája, ám a párosítás ismeretében már biztos, lesz zsidó csapat a fináléban. Bő egy évtizede egy barátommal, – hogy legyen egy „zsidó csoport” – az MTK és az izraeli résztvevő mellé az elődöntőben, egymás ellen küzdő két csapatot, a Tottenham-et és az Ajax-ot osztottuk be.

No, de miért is beszélhetünk esetükben arról, hogy „zsidó csapat”. Először is a nézőtéren a Yid Army és a Super Jews tagjai biztatják majd kedvenceiket, jó eséllyel izraeli zászlókkal (is) a kézben.

A Tottenham kapcsán több teória létezik, miért nevezik magukat zsidóknak. Az egyik változat szerint az ellenfelek „szurkolói” antiszemita provokációként zsidóztak, s erre a Spurs hívei válaszként felvették a már említett Yid Army nevet. Egy másik, hasonló történet arról szól, hogy Oswald Mosley, a brit fasiszta mozgalom vezetője 1936-ban felvonulást szervezett a londoni East Enden; a rendezvényt a „Le a zsidókkal!” szlogennel népszerűsítette. S erre reagáltak úgy a Tottenham drukkerei, hogy „felvették” a Yids nevet

Azonban az is tény, a csapatot a londoni zsidók alapították, hiszen a Tottenham otthonában, Észak-Londonban él az angol zsidóság

háromnegyede, valamint a szurkolóik között valóban jócskán akad zsidó származású. Azt se feledjük, hogy a klub előző tulajdonosa Alan Sugar és jelenlegi tulajdonosa Daniel Levy zsidók. A Spurs pedig minden évben csatlakozik különféle antirasszista akciókhoz.

A II. világháború előtt Amszterdamban öt zsidó futball egyesült működött. Az Ajax-ot viszont nem zsidók alapították, és a tagok között sem volt magas a zsidók aránya. Ám a klub pályáját Kelet-Amszterdamban építették fel, ahol rengeteg zsidó kereskedő élt. Ráadásul az ellenfelek szurkolói a vasútállomástól a stadionhoz, a Weesperstraat-i zsidó piac felé indultak, majd sok kis zsidó bolt mellett haladtak el. Sokan úgy is mondták, „megyünk a zsidókhoz”. Egy 1964-es bajnoki meccsen, az ellenfél kapusa vita közben „büdös zsidót” kiáltott az egyik Ajax csatárnak. Az esetet követő botrány után, miként a londoniak, az Ajax-hívek is magukra vették a „gúnynevet”. Azóta jelentek meg a zsidó jelképek a lelátón. Az „Ajax zsidók” izraeli zászlókat lengetnek, a Hava Nagilát éneklik, s nyakukban hordott medálon ott a Dávid-csillag, amelyet sokan magukra is tetováltatnak.

Fontos megemlíteni, hogy a legendás elnök, Jaap van Praag zsidó volt, s az ő időszakában érte el legnagyobb sikereit a klub, a 70-es évek elején, a zsinórban nyert három BEK győzelemmel. Sőt, e Cruijff, Neeskens, Haan fémjelezte aranycsapat tagja, s az Ajax-ban legtöbb mérkőzésen (603) pályára lépő – most 80 éves - Sjaak Swart szintén zsidó.

Fiaim, hol vagytok?

Napló az 1938-1942 közötti, évekből

Farkas Erzsébet a kisfiával Békésre költözik, hogy a helyi gyógyszerész kérésére tíz elhagyott gyermek gondozását és nevelését vállalja. Nincs pedagógusi végzettsége, csupán pszichológiai előadásokat hallgatott. Abban bízik, hogy budapesti oktatói segítségére lesznek. Egy lélekben is súlyosan sérült kis csapat anyja szeretne lenni, aki igyekszik zsidó szellemben, az iskola és a város hasznos polgáraivá nevelni a gyerekeket. Rövidesen kitör a második világháború, az asszony és gyermekei nyomorúságos körülmények között, ellenséges légkörben élnek. Erről tanúskodik Naplója és segítséget kérő levelei.

A könyv nem csak egy próbatétel megrendítő históriája, hanem a korabeli Magyarország tükörképe is. *Hódos Mária* részletes háttér magyarázatokkal igyekszik a békési Napló mögé szinte nemzeti körképet festeni. Ám ez, minél teljesebb, annál kevésbé értjük. Tulajdonképpen kiket is tekint az ország a maga hasznos polgárainak?

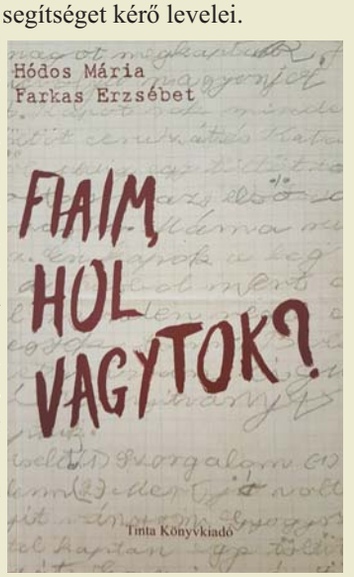

A könyv a Tinta könyvkiadó gondozásában az **Alapítvány a Budapesti Dohány utcai Zsinagógáért támogatásával** jelent meg.

Kapható a Libri könyvesboltjaiban és a Tinta könyvkiadónál az Ünnepi Könyvhéten 2019. június 13-17.

Már a könyvesboltokban a #Izrael70magyar album!

Mint arról már beszámoltunk: Izrael neves magyar eredetű bevándorlóiról készített jubileumi kötetet állított össze az Izraelinfo. Az ünnepi album, melyetett el az Izraelinfo Alapítvány a napokban került a boltokba.

Jair Lapid kneszet-képviselő ezeket a sorokat írja az előszóban: „Kétlem, hogy bárki a magyar zsidóknál gyorsabban integrálódott volna Izraelben. Ha nem lett volna olyan rettenetes akcentusuk, észre sem vette volna senki, hogy a magyarok máshonnan jöttek. Egy magyar zsidó, akit Herzl Tivadarnak hívtak, és aki a Dohány utcai zsinagóga melletti házban

született, megálmodta a zsidók államát. Szomszédai az elsők között eredtek álmai nyomába…országában kelt életre a zsidó nép – aztán jöttek a magyarok, és így szóltak hozzá: »Na gyere, gyere, ülj le, együnk valamit...” – A 2018-as év főként Izrael állam 70 éves fennállásáról szólt, ezt egy különleges projekttel szerettük volna megünnepelni – mondja az albumról az Izraelinfo Alapítvány. – Hetven magyar vonatkozású történetet kerestünk és írtunk meg Izrael állam történetében, melyeket egy erre a célra létrehozott weboldalon hetven napig tettünk közzé, az utolsót - na kiről? Herzl Tivadarról! A jeles ünnep napján. Sokat tanultunk a történetekből, mert általuk megismerhettük, hogyan jött létre Izrael állama, kik alapították, és kik alkotják ma, milyen értékei vannak – mindezt az ország kicsiny keresztmetszetéből, csak a magyar vonatkozású történeteket kiragadva. Szeretnénk, ha minél többen megismernék ezeket a történeteket – és ezen keresztül magát Izraelt is.

Az elegáns kiállítású, 328 oldalas színes albumot a Corvina Kiadó adta ki és a Líra Könyv bolt- és online hálózatában értékesítik április 15-től (bolti ára 3990 forint).

A szerzők közül Fenyves Gabriella és Silló Sándor május 6-án 17 órakor az Írók Boltjában (Bp. Andrássy út 45.) mutatja be és dedikálja az érdeklődőknek az ünnepi albumot.

A DOHÁNY KÖRZET MÁJUSI PROGRAMJA

Minden hétköznap reggeli ima 7:30, esti ima 18:00 a Talmud-Tórában, vasárnap és munkaszüneti napokon reggeli ima 8:00, esti ima 18:00 a Talmud-Tórában.

Május 3. Esti ima a Dohányban 18:00, utána Kiddus a Talmud-Tórában
Május 4. Reggeli ima a Dohányban 9:30, esti ima és sálesüdesz 18:30
Május 10. Esti ima a Dohányban 18:00, utána Kiddus a Talmud-Tórában
Május 11. Reggeli ima a Dohányban 9:30, esti ima és sálesüdesz a Talmud-Tórában 18:30
Május 17. Esti ima a Dohányban 18:00, utána Kiddus a Talmud-Tórában
Május 18. Reggeli ima a Dohányban 9:30, esti ima és sálesüdesz a Talmud-Tórában 18:30
Május 23. Lág BoAjmer, a Pészach és Sovuajsz közötti gyászidőszak e napon szünetel!
Május 24. Esti ima a Dohányban 18:00, utána Kiddus a Talmud-Tórában
Május 25. Reggeli ima a Dohányban 9:30, esti ima és sálesüdesz a Talmud-Tórában 18:30
Május 31. Esti ima a Dohányban 18:00, utána Kiddus a Talmud-Tórában

Telt ház a Goldmarkban

Április 7-én, vasárnap délután újra megtelt a Goldmark-terem, ahol a Dohány utcai zsinagóga kántora, Rudas Dániel adott ingyenes koncertet. Nem csak a Goldmarkban nem maradt szinte egyetlen üres szék sem, de a hatalmas érdeklődésre jellemző, az internetes élő közvetítést is kettőezer-ötszázan (!) követték.

Fotó: Szengyörgyi Ákos

Dani összeállításában klasszikus imák és modern dallamok csendültek fel az előadás során. Kántorunkat Neumark Zoltán kísérte zongorán, vendégként pedig Király Miklós operaénekes is fellépett a koncerten. A konferanszié szerepét ezúttal is főrabbink, dr. Frölich Róbert látta el. A Dohány zsinagóga honlapján, illetve facebook oldalán még rengeteg remek képet láthatnak az eseményről.

Csányi5 és a Klauzál téri vásár

Legutóbb április elején (7-én) találkoztak a Dohány „kis turistái", akiket Levkovics Zsófi fogadott a Csányi5-ben. A gyerekek végigjárták a házat, megnézték a különböző zsidó otthonokat, szobákat, mesterségeket. A kóser konyhát, a rabbiszobát, a korabeli tárgyakat.

Ezután némi „piackutatás" következett. A Klauzál téri antik vásárban olyan tárgyakat kellett keresni a gyerekeknek, amelyek beleillenének a zsidó otthonokba.

Majd visszaérve a házba, papírra vetették kedvenc élményüket a Csányi5-ből.

A Dohány gyerekcsapat következő alkalommal május 5-én találkozik. Kérjük, kérdéseiteket, illetve részvételi szándékotokat (időben) az alábbi e-mail címekre küldjétek:
kleinjudit@lauder.hu, wajnbergerv@lauder.hu.

Szentgyörgyi Zsuzsa

A legifjabb Marslakó – Teller Ede (1908-2003)

Zseniális tudós, vagy ördögi alak? A kérdés még halála után másfél évtizeddel is nyitott maradt. Holott a kérdés első felére a válasz egyértelműen igen, mert Teller Ede, kétségtelenül minden idők legkiemelkedőbb tudósai közé sorolható. Ugyanakkor a zsurnaliszták szívesen nevezik őt a „hidrogénbomba atyjának", ami közel jár a sátáni magatartáshoz.

Bár ez utóbbi felszínes jellemzés, ám kétségtelenül igaz, mert nemcsak tudományos ötleteivel és teljesítményével járult hozzá az atom-, de főleg a hidrogén-bomba kidolgozásához, hanem politizáló eszközökkel is támogatta a kifejlesztést és a gyártást. Így ír erről Pálinkás József fizikus, a Magyar Tudományos Akadémia egykori elnöke; akadémikus társa, a kiváló kémikus Hargittai István Tellerről szóló könyvében: „Teller megítélése az 1940-es évek óta – de az 1954-es híres Oppenheimer meghallgatáson tanúsított magatartása, majd a 80-as évek elején a Stratégiai Védelmi kezdeményezés melletti kiállása óta biztosan – viták tárgya. (…) Nincs végső szó. Teller kétségtelenül kiemelkedő tudós, a világtörténelem legbefolyásosabb tudósainak egyike, de ember is, erényekkel és hibákkal, jóra törekvéssel és tévedésekkel, állhatatossággal és esendőséggel".

A legifjabb „Marslakó" 1908-ban, művelt és jómódú pesti zsidó családba született. Ő is kiemelkedett már gyermekként kortársai közül, gimnazistaként 1925-ben első lett országos versenyeken (matematikából megosztva, fizikából egyedül). Középiskolai tanulmányait a híres Evangélikus Gimnáziumi kitérő után a Kármán Mór féle remek Mintagimnáziumban fejezte be. Matematikus akart lenni, de gyakorlatias ügyvéd édesapja biztatására vegyésznek iratkozott be a budapesti Műegyetemre. Hamar elhagyta az országot és Németországban már fizikusi tanulmányokat folytatott, kiemelkedő professzoroktól. Már 22 évesen doktor lett, a későbbi Nobel-díjas Werner Heisenberg vezetése mellett. Hosszú pályája nyomán hírnevét tartósítják a nevét viselő tételek, függvények is (Jahn-Teller, Pöschl-Teller, Gamow-Teller). Jól érezte magát a természettudományok akkori világközpontjában, Németországban, ám jöttek a nácik, és – elsősorban barátja, a

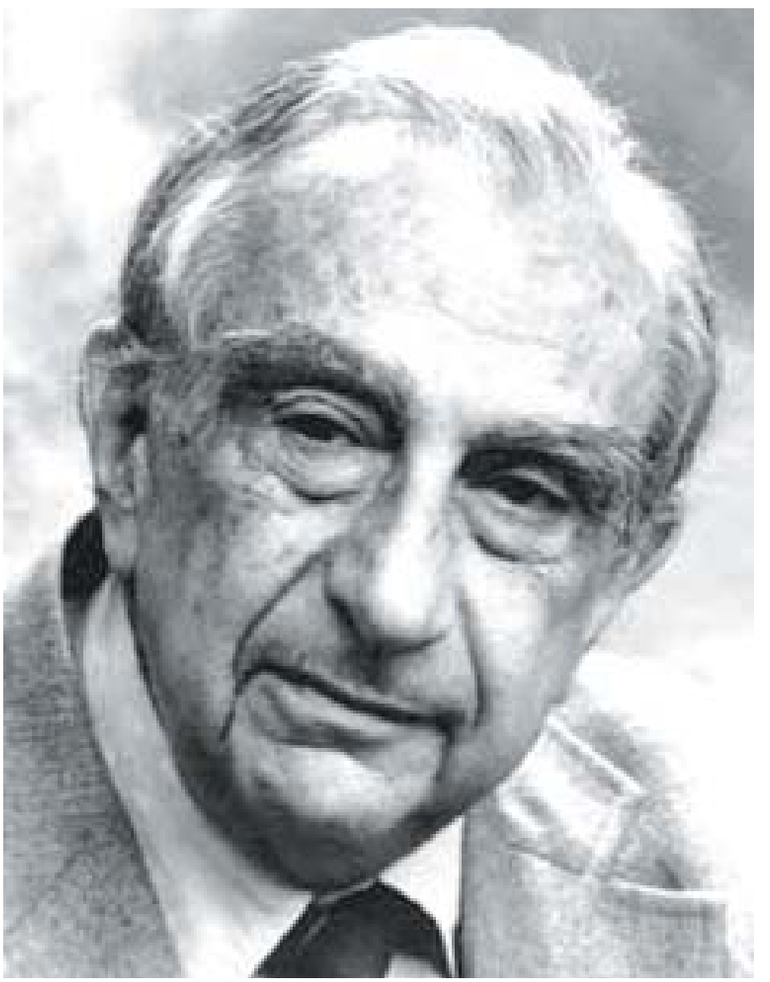

Szovjetunióból emigrált világhírű fizikus, George Gamow (eredeti nevén Georgij) biztatására – 1934-ben az USA-ba távozott. Szerencsére, hiszen ha marad, ő is a többi zsidó halálos sorsára jut.

A történelem igazolja, mennyire sérülékeny a tudós és maga a tudomány is a diktatórikus eszmék és a diktátorok szorításában. A tudósok közül (csak néhány példa:) Giordano Bruno, Galileo Galilei, Nicolas de Condorcet sorsa említhető, a diktátorok közül pedig kettő: Sztálin, aki alatt üldözték a genetikát, utódai alatt a kibernetikát, és Hitler sem maradt ki a sorból, amikor elítélte zsidó fizikaként a kvantummechanikát.

Teller életének sötét részlete tanúvallomása a hírhedt Amerikaellenes Tevékenységet Vizsgáló Bizottság előtt. Tanúskodása nyomán a szorongatott fizikustárstól, az ugyancsak kiváló tudós Robert Oppenheimertől elvették az ún. biztonsági igazolását. A nyugati, elsősorban az USA-beli tudóstársadalom nem tudta megbocsátani Tellernek ezt a lépését és hosszú éveken át kiközösítette. Talán ez is oka, hogy a rendszerváltás után, amikor egykori hazájában már nem tartották elsőszámú közellenségnek, mint a szocialista érában, szívesen és gyakran látogatott hozzánk. Teller önéletírásában így emlékszik erre a szerencsétlen tettére: „Oppenheimer szempontjából nem változtatott volna a dolgok kimenetelén, de az én szempontomból más lett volna az eredmény. Egyszerűen butaságot csináltam. Ebben az sem vígasztal, hogy Wigner Jenő elmagyarázta nekem, a butaság általános emberi tulajdonság. Láthatóan ebből az általános emberi tulajdonságból nekem is jócskán kijutott."

Amikor Teller Edére emlékezünk, nemcsak a nukleáris bombák vezető kidolgozójaként emlegethetjük, hanem jóval békésebb alkalmazott tudományterületen is fontos szerepet játszott. Ez az atomenergetika. Kimutatta, az e téren még a kezdeti időkben előszeretettel alkalmazott grafitmoderátoros vízhűtéses reaktorok szerkezetüknél fogva instabilitásra, megszaladásra hajlamosak. A nagytekintélyű Állami Reaktorbiztonsági Bizottság elnökeként elérte, hogy az USA-ban sorra leállították ezeket a reaktorokat, illetve betiltották az ilyenek építését. Sajnálatos, hogy a nyugati világgal hidegháborús viszonyban álló Szovjetunió nem követte Teller intézkedését. Ennek szörnyű eredménye lett 1986 tavaszán a csernobili tragédia.

Teller sűrű magyarországi látogatásaiban fő szerepet játszott a paksi erőmű felkeresése. Mindent alaposan végignézett, sűrűn kérdezett, végül elismeréssel szólt a magyar munkatársak tudásáról, felkészültségéről, ami egyébként mai napig érvényes.

Életem egyik szerencséje, hogy az egyik nagyvállalat vezetői által rendezett szűk körű vacsorán Teller mellett ülhettem, és hosszan beszélgettünk. Kétségtelen, az elején némileg „levizsgáztatott" reaktortudományból, de aztán barátságos diskurzust folytattunk. Érdekes volt, amit arra a kérdésemre mondott, ha ma lenne 18-éves (ekkor 90 éves kora körül volt), milyen szakmát választana. Elgondolkodott. „Nézze – válaszolta – ma már a fizikában kevesebb az olyan nyitott, izgalmas probléma, mint a XX. század első felében, ezért talán a most feljövő biológiát választanám." Némi tűnődést követően hozzátette: „talán mégis valami közelebbit, például biofizikát választanék. Mert a fizika örök szerelmem marad".

Dési János

Kalandozás villamossal a Herzl-hegytől a Damaszkuszi kapuig

A szép, új, jeruzsálemi villamos a Herzl-hegyről indul. Itt küzdenek meg először egymással az utasok, mert jó helyi szokás szerint egyszerre rohamoznak a fel- és leszállók, hogy aztán komoly közelharc árán sikerüljön le-szállniuk, vagy éppen bejutniuk a kocsiba. Bent megindul a roham az ülőhelyekért, hogy aztán fél perc múlva a boldog győztes már át is adja a helyét egy-két kisgyerekébe kapaszkodó anyukának, vagy idősebb úrnak. Ilyenkor általában rögtön beszélgetésbe is elegyednek az emberek. Megvitatva a politika, a közlekedés nagy kérdéseit, vagy éppen azt, hol tartanak a pészachi nagytakarításban.

A Herzl-hegy mögött működik a Yad Vashem, amely a holokauszt emlékét őrzi, sokan igyekeznek oda a végállomásról, vagy a pesti Dohány templom mellett született, az országot megálmodó Herzl sírjához, vagy a körülötte lévő katonai temetőhöz. Tehát afféle nemzeti emlékhely mellett indul el a villamos, hogy több mint 20 megállójával átszelje ezt a gyorsan fejlődő-szépülő, ma már majd egymilliós várost. Nemcsak lakóparkok, új negyedek épülnek itt mostanában, de zöldebbnél-zöldebb, s mi több jól ápolt parkok is.

Megy tehát a villamos. Egy pillanatra nézzünk ki a központi buszpályaudvarnál. Itt épült meg a nemrég elkészült vonat állomása is, amellyel bő negyed óra alatt ki lehet jutni a repülőtérre és Tel-Aviv sem több fél óránál – már ha persze túljut a próbajáraton, és minden rendben lesz.

A Mahane Jehudánál ne fékezzük magunkat és szálljunk csak le. (Annál is inkább, mert a ma már mindenütt működő – sőt a buszokon csak ezzel lehet utazni – elektronikus jeggyel kilencven percig közlekedhetünk, járművet váltva, visszaszállva.) Ennek az állandóan tömött, harsány piacnak a hangulata mindig felvidít. A nyomakodó emberek, a kiabáló árusok. A gyümölcsök-zöldségek végtelen színei. A szagok és a hangok kavalkádja. No és esténként a standok, banánhalmok, olíváshordók helyén csinos sörözők, kocsmák nyitnak. Kicserélődik a közönség. A kaftános, nagyszakállú kacsázó férfiak, a kerekes szatyraikat rángató nénikék és a szájtáti turisták helyett megjelennek a hipszter fiatalok, a vastag pénztárcájú amerikaiak és új élet kezdődik itt.

Ha már van jegyünk, pattanjunk vissza a Jaffa utcán, a város egyik fő sétáló utcáján csöngő, dudáló villamosra. Ha Davidka. Kezdődnek a kis, régről itt ragadt boltok és a modern üzletek sora. Haladunk a belváros felé. Az V. György király út sarkán egy remek pékség. Régen itt egy falafeles működött, s ha kietted a pitából a zöldséget, ingyen újratöltötted. A rossznyelvek szerint akkor ment csődbe, amikor megindult a magyar turisták áradata errefelé. De ez nyilván csak városi legenda, szófia beszéd, nem érdemes hitelt adni neki. Újabb megálló és a modern Jeruzsálem legbelsőbb belvárosában járunk. A Cion tér környékén kis kávézók, kocsmák, vendéglők – s bár az árak merészen magasak, majdnem mindig dugig tömve mind. De mi ne hagyjuk elcsábítani magunkat, zakatoljunk csak tovább a város büszkeségével, a villamossal. Következik a városháza impozáns, hófehér épületegyüttese, jókora térrel. Sarkában

a világ első és talán egyetlen beton zongoráján játszik általában valami vállalkozó kedvű – többségében remek muzsikus. Hátul felvillan az orosz templom aranyozott kupolája. Ha gyalog lennék, biztosan megint odabandukolnék.

Az Óvárosba is jó itt leugrani – már ha a felszállók falanx-sza engedi. Öt perc innen a Jaffa kapu, az Óváros egyik fontos bejárata.

Megbámulom a városháza falán a szabadtéri kiállítás képeit. Milyen lehetett ez a ma nagy és nyüzsgő város 1967 előtt, amikor ketté volt vágva, és egy jelentős része jordán uralom alatt állt. Hol volt a határ, honnan jött a senki földje, s hol volt az a pont, ahonnan talán a Fal sarkáig ellátni lehetett, ha már odajutni nem is?

Ha egyenesen mennénk tovább, aztán a bazársor vége felé egy kicsit jobbra, mindjárt a zsidók legszentebb helyénél, a Siratófalnál találnánk magunkat. Erre érdemes egy külön utat szánni. Jeruzsálem csak akkor ér valamit, ha elzarándokolsz ide. Megsimogatod az ősi köveket, elmormolsz egy imát, s bedugod a fényesre kopott kövek rései közé a levelet, amelyre gondosan felírtad a kívánságaidat. És persze a barátaidét is, akik még Pesten megkértek, hogy: „légyszi' az enyémet is vidd magaddal".

Ha az ember kibámulta magát a sok ember között, visszafelé jobbra ott a Szent Sír temploma, a Golgota, a kereszténység szent helye. S szerencsésebb napokon az iszlám szent helyére az Al-Aksa mecsethez is fel lehet jutni. Jeruzsálem…

De a villamos nem vár, a következő megálló a Damaszkuszi kapu. Itt sem butaság bemenni és átvágni az arab piacon. Kedvenceim a hentesek. A fél birkák és kecskék. Az éles késeikkel félelmetes sebességgel dolgozó hentesek és mészárosok. A gumicukrosok. Na és a gyönyörű ékszerészek, a tip-top sportcipő boltok. Miközben fél órára 50 sékelért bérelhető kereszt a Via Dolorosán.

A világ minden tájáról idesereglett emberek itt már megéreznek valamit abból, mi is az, hogy Jeruzsálem. Amely a régiek szerint a legtöbb szépséget kapta a világban. A Damaszkuszi kapunál balról indul a Nablusz út - új világ, más arcok, tessék itt is körülpillantani.

A következő megállónál a Mea Sharimban élő, mindig siető és telefonáló kaftános, kalapos, gyakran srámlis urak következnek. A sok-sok kisgyerek, a libegő ciceszek. Egy megálló és egy másik világ.

Robog tovább a villamos a modern Jeruzsálemen keresztül. Magas házak, zölden virító parkok. Építkezés, fejlődés, haladás mindenfele.

S honnan is indultunk? Hát a Herzl-hegytől. Herzltől. Hogy egy Pesten született fiatalember gondolt egy merészet. Önálló, szabad ország kell a zsidóknak is.

Siratófal, és ami mögötte van

„Jövőre Jeruzsálemben" – hangzott el többször az elmúlt héten. Képzeletünkben utazzunk el a Szent Városba. Ne csak rövid időre szálljunk le a szomszédos oldalon Dési János által említett 1-es villamosról, de mondjuk a Jaffa kapun át sétáljunk a Siratófalig. Ismerkedjünk meg kicsit a Kótellel, amely előtt a téren az elmúlt napokban biztos óriási tömeg volt.

A Szentély tervrajzát Dávid király készítette, aki ugyan az Ö.valótól kapta a sugallatot, ám túl sokat háborúzott, ezért nem épít(et)hette fel. Ezért a Szentélyt fia, Salamon király építette fel az i. e. X. században, hogy egy állandó épület váltsa fel a pusztai vándorlás során használt, hordozható Miskánt, a Találkozás sátrát. Salamon Templomának szentélye 22×11 méter alapterületű volt, kőből és cédrusfából készült, tetejét aranylemezek borították.

A Szentély épülete csodás tulajdonságokkal rendelkezett: a Talmud szerint az ablakkeretek az épület belseje felé szűkültek, ezért kevés természetes fényt engedtek be, odabent mégis világos volt. Bölcseink úgy tartják, a spirituális fény belülről kifelé világított, s gyakorlatilag a külvilágot világította meg a Szentély fénye.

A Szentély pontos leírását megtaláljuk a Királyok könyvében. Talán meglepő, de a Szentélyt nem csak a zsidók használták az áldozatok bemutatására, hanem a világ igaz népei is érkeztek imádkozni. Salamon Templomát Nabukodonozor pusztította el i. e. 587-ben, ami a babilóniai fogság kezdetét is jelöli.

Mi is a Kótel?

Először is: a Kótel nem a Templom fala, hanem azt körül vevő védőfal, „kerítés" maradványa. A Siratófal név onnan ered, hogy a zsidók e falnál imádkozva gyászolják a templom lerombolását. A Nyugati Fal elnevezés arra utal, hogy a Heródes által i.e. 37-ben felújított második templom udvarát határolta.

A Templomot a Siratófal tetejére kell elképzelni, így az egy messziről jól látható, gigantikus erődítményhez volt hasonló. Ez a Templom a második volt, melyet, a már említett babilóniai fogság után, i.e. 516-ban építettek fel, és i.sz. 70-ig állt. A Templomot a rómaiak lerombolták, megszüntetve a zsidó államot, ez egyben a szétszóratás kezdetének is számított.

Tízezer építőmunkás, tíz tonnás építőkövek

A Szentély gigantikus méretű volt: ma látható darabja, a Kótel, vagy Siratófal, külső falának egy töredéke csupán. Heródes nyolc éven át gyűjtötte az alapanyagokat hozzá. Az építéshez melyen 10 ezer ember dolgozott, átlagosan 10 tonnás kőtömböket használtak, de akad köztük 400 tonnás darab is. A kőtömbök tökéletesen illeszkednek egymáshoz, nem tartja őket össze habarcs. Heródes temploma olyan magas volt,

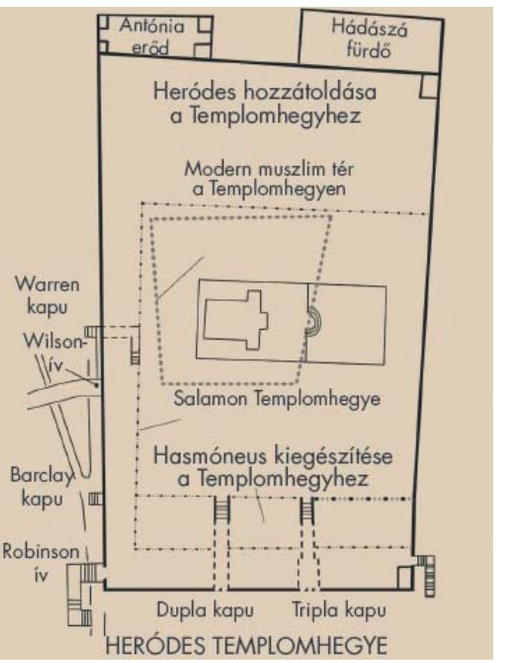

mint egy húszemeletes ház, és egymillió ember befogadására volt alkalmas: ezt úgy érték el, hogy a Moria hegyet, melyen a Szentély áll, feltöltötték, és egy hatalmas, 480×300 méteres teret építettek az épület köré.

A Szentély helyére a VIII. század elején két mecset épült, amik ma – mint egykor a Szentély – Jeruzsálem látképét uralják.

A zsidó népnek kétezer éves szétszórattatás után sikerült visszatérni az Ígéret földjére, és 1948-ban megalakult a modern Izrael Állam. A Függetlenségi háború után a jordán haderők a status quo miatt lezárták az Óvárost, és ettől kezdve a zsidók nem mehettek többet imádkozni a Siratófalhoz. Az áttörést az 1967-es háború jelentette, mely végén június 7-én felszabadult a Kótel. Nem csak a régmúlt egy helyszínét, egy romot foglaltak vissza. A Siratófal vallásunk ma elérhető legszentebb helye. Ezért (is) egész évben, minden napszakban látogatható.

Csak egyetlen ország fővárosa volt

Jeruzsálemet Dávid király foglalta el, majd Cion néven említette. Ezt követően előbb „Dávid városa" nevet adta neki, majd megvásárolta a harcban legyőzött (előző) tulajdonosától.

Több mint egy tucat hatalom váltotta egymást a Szent Városban: asszírok, babiloniak, perzsák, makedónok, rómaiak, bizánciak, valamint a különböző muszlim hódítók (akiktől néhány évtizedre a nyugati keresztesek foglalták el a várost), majd a britek, de Jeruzsálem csak egyetlen országnak, Izraelnek volt a fővárosa is – és az ma is…

/Forrás Sarah Steiner és honlapja, www.izraelben.com/

Fotók: Schiller Janka

KÁVÉHÁZI VIADALOK

Játékok és sportok születése a kávéházakban

Néhány hónapja új sorozatot indítottunk, amely többek tetszését elnyerte. Folytatjuk a sok érdekességgel tarkított utazást - a XX. század elejének Budapestjén. A melyenszanto.blog.hu szerzője, Szántó András válogat továbbra is a blogban megjelent legérdekesebb írásaiból.

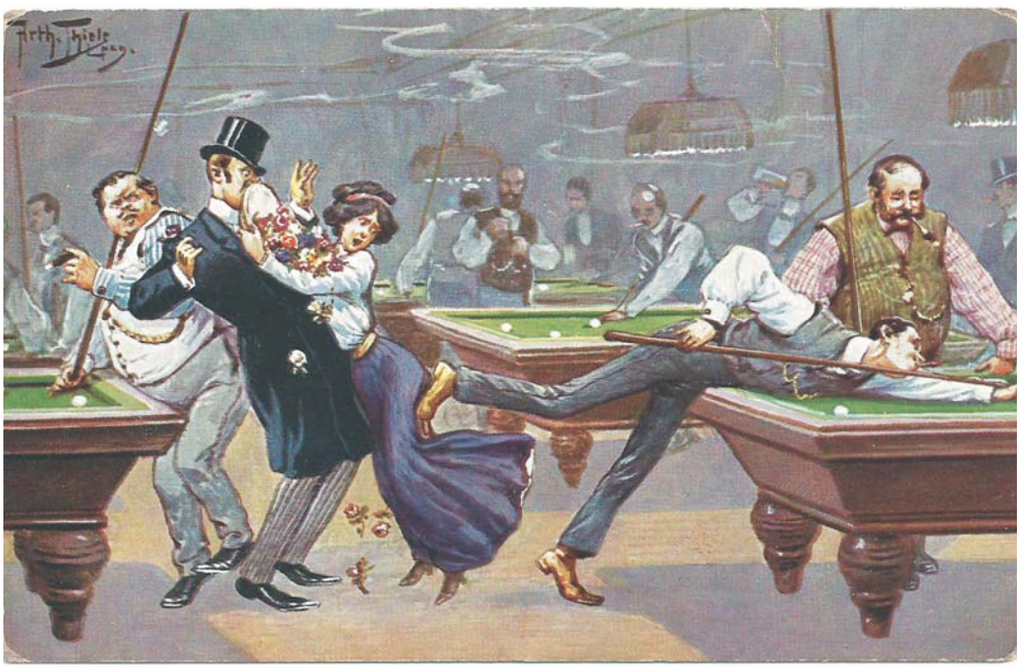

A kávéházi találkozások régen nem merülhetnek ki csupán a kávézásban, sőt az ott hosszú órákat eltöltők időnként a beszélgetést, a pletykálkodást is megunták. Így szórakoztatóbb időtöltés után kellett nézniük – ekkor jött a képbe a kártya és a sakkjáték. Hamarosan ez is kevés lett, mert nem elég látványos itt a győzelem az arszlánok diadalához. Kicsit hangosabb és sokkal látványosabb sport kellett, s a XIX. század közepén megjelent a kávéházakban a biliárd. Az is nagy előnynek számíthatott, hogy az urak elmondhatták, hogy „nem a dőzsölés, hanem a Sport, a testmozgás” kényszeríti őket a kávéházi életre…

A kávéházak tulajdonosai a kezdetektől fogva a bevételek növelésére törekedtek. Minden olyan ötlet és kezdeményezés, amely ezt a célt szolgálta, jó fogadtatásra talált a körükben. A kávéházi élet a kezdetektől kialakította a törzsvendégek körét, akik szinte „beköltöztek” a vendéglátóhelyekre, sokszor több időt töltve ott, mint otthonukban! (Pesten a 20-as években nyílt egy vendéglő, melynek a neve is ez volt: Jobb, Mint Otthon!). A hatósági engedélyek is a biliárdhoz kapcsolódtak, szinte kötelező kellék lett a játékasztal, hiszen csak bizonyos számú biliárd beállítása után nevezhették a kávémérő helyet „kávéháznak”. Sőt, a megfelelő szám után használhatta a tulajdonos a „Nagykávéház” (Grand Café) elnevezést, a magasabb elismertség melletti magasabb árszintet és egyéb, szintén bevételt növelő szolgáltatásokat.

A billiárd históriája

A játéknak vaskos könyveket betöltő irodalma van, különösen az utóbbi években, mióta a világbajnokságokon ezrek nézik végig, amint két versenyző hosszú botokkal órákig lökdösi a golyókat. A játék kialakulása címszavakban:

Angol változat szerint: William Kew zálogboltjának cégére 3 rézgolyó volt, melyet záráskor levett és a ház mögötti udvaron játszott velük, célba gurítgatta őket, később meghívta a barátait is. A William beceneve: Bill, az udvar angolul Yard, ezért mondogatták az emberek, hogy „megyek Bill udvarára játszani” (Bill’s yard). Másrészt a dákó angol neve „cue”, melynek kiejtése megegyezik a boltos-feltaláló, Kew nevével („kju”).

A klasszikus francia-angol vetélkedés alapján van francia változata is: a „billie” szó franciául golyót jelent – a billiard szó tehát golyó-játékot takar.

Aki többre kíváncsi, látogassa meg Norman Clare biliárdasztal-gyáros múzeumát Angliában, ahol minden részletről és forrásról tájékozódhat.

A biliárd játék, és az asztalok különböző típusai is kialakultak a XIX. század közepére. A három fő változat:

- karambol,
- a bábus (fás) biliárd, ezen belül a magyar-biliárd,
- valamint a zsebes (lyukas) biliárd (pool és snooker).

A budapesti kávéházakban leginkább a karambol asztalok és játékmódok jelentek meg, illetve a bábus magyar-biliárd.

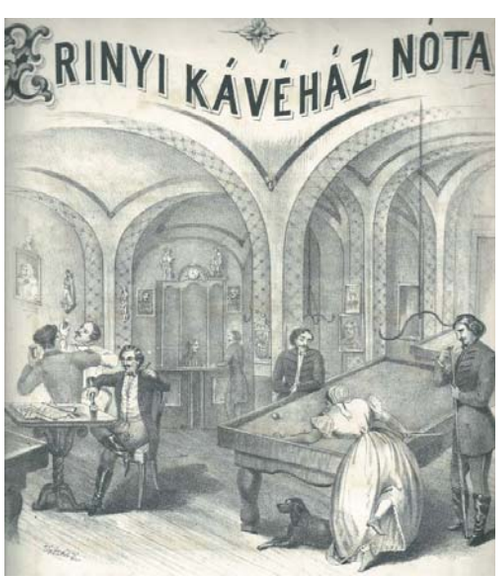

A billiárd felbukkanása a régi Pesten

A biliárd budapesti történetével számos cikk, sőt könyv is foglalkozik, ezért most csak a főbb állomásokat említem. Elsőként a belváros ékességét, a közelmúltban 100. születésnapját ünneplő Astoria Szálloda története érdekes, mely a kiegyezés előtti Pest idejéig nyúlik viszsza, mivel e ház helyén a hajdani Zrínyi kávéház, fogadó állt. 1824-től 1852-ig az egyemeletes, saroktornyos Zrínyi Fogadó istállókkal és kocsiszínnel várta a vendégeket, akik közül sokan a közeli Széna (ma Kálvin) téri vásárokra érkező vidéki gazdák voltak. A Zrínyi kávéháza Pest egyik legnépszerűbb, de leghírhedtebb helye is volt. A kor legjobb zenekarai - Patikárius Ferkó és Rácz Pali cigányprímások bandái muzsikáltak a vendégeknek, így a közeli Nemzeti Színház színészeinek és sok írónak, például Jókai Mórnak és barátainak is. 1856-ban a régi házat lebontották, és helyére a felvidéki Fabritius család háromemeletes, szállodája épült, homlokzatán Zrínyi szoborral.

A szálló a szabadságharc után is fontos helyszín maradt, kávéházába Erkel Ferenc zeneszerző (a magyar sakkélet vezéralakja is) járt sakkozni. A Zrínyi fő nevezetessége azonban a remek, bécsi készítésű biliárdasztalok sora volt, ahol Pesten elsőként játszhattak az új, francia származású játékban hölgyek is! Biliárd sok kávéházban a vendégek rendelkezésére állt, de hölgyeket utána 100 évig alig láttak az asztalok körül, illetve erről a kávéházról írtak egy dalt, amellyel szintén kevés dicsekedhetett!

A „Zrínyi Kávéház Nóta” Herdy Ferenc szerzeménye volt, ihletője a francia festőművész, Louis-Leopold Boully, akinek „Egy játszma biliárd” című világhírű festményéről számos metszet, litográfia, és azokról másolat készült a XIX. század elejétől a mai napig.

A biliárd Angliából „szivárgott” át a párizsi, majd a bécsi és pesti kávéházakba, ahol a magyar játékosok hamar népszerűvé tették, és ezzel segítették a elterjedését.
Visszatérve a legendás Zrínyihez - egy olyan kávéház, melynek saját indulója is volt, nyilván az érdeklődés középpontjában állt. A megújulást, a lebontást és újjáépítést mégsem kerülhette el. A Hatvani utcát 1893-ban kiszélesítették (ettől kezdve Kossuth Lajos utcának hívják), és a beljebb állók épületeket lebontották, így 1910-ben a Zrínyi fogadó és kávéház is eltűnt.

A kiszolgáló iparág kialakulása
A XX. század elejére a játék elterjedt a kávéházakban, sőt rendeletileg is azok nélkülözhetetlen részévé vált. A másik kávéházi szórakozás – a kártyázás mellett némi plusz bevételt is jelentett a kávésoknak, de a játék izgalma által inspirált többletfogyasztás is növelte a forgalmukat. Ez lényeges volt, mivel a speciális asztalokat és kellékeket borsos áron lehetett beszerezni, ezért a játékért is a legtöbb helyen fizetni kellett.

Érdekességként az Országos Kaszinó éves pénztári kimutatásának vonatkozó részlete:

	Bevétel:	Kiadás:
Kártyapénzből	19.853,- forint	
Kártyabeszerzésre:		3910,- forint
Biliárdpénzből:	632,- forint	
Biliárdok fenntartására:		121,- forint

Tehát még a Kaszinók tagjainak is kellett fizetniük a játékért – az éves tagdíjak fizetése mellett!
A biliárd növekvő népszerűsége gyorsan kialakította Budapesten, s az akkori Magyarországon a kiszolgáló iparágat. Elsőrangú biliárdasztal készítő cégünk a Seifert és Fia Vállalat volt. (Seifert Henrik kapcsolódott a kávés-iparhoz: testvére, Seifert Dezső kávéházat működtetett a Kerepesi út 40-ben, majd a 20-as években, tánczenekart vezetett.)
Fried Zsigmond Műesztergályos a különleges minőségű biliárd-golyóiról és a dákóiról volt híres, míg más cégek importra specializálódtak, így a Horváth és Csillag vállalkozás. Sőt, Európa minden országában jelen volt az „Iris Pastel” cég a dákókhoz használt krétáival.

A billiárd Sportá válása
Sztanoj Miklós kávéháza és tevékenysége
A játékok beköltözése a kávéházakba egyidős a kávéházak kialakulásával. Itt a szokásos pesti elfoglaltságok a kártya, a sakk és a biliárd voltak. A kártya legjobb szállítójának a Piatnik és Fia számított Bécsben és Budapesten is. A kávéházaknak államilag hitelesített, zárjeggyel ellátott csomagokat gyártottak. A sakk készleteket főként a Késmárky és Illés játékkereskedő cégtől vásárolták.
A kávéházakban a kártyát általában „eldugták”, külön kártyaszobákban játszottak a vendégek. A sakk esetében bármely asztalánál folytak a csaták – kivéve a biliárdasztalok körüli helyeket, mert ott a biliárdozók kávéja, süteménye foglalta el a márványasztalokat. A biliárdoknak sok hely kellett – ezeket külön választották a vendégtérben. Számos kávéház Pesten saroképületek földszintjén helyezkedett el; s jórészt a mellékutcai szárnyban voltak a biliárdok. Máskor a hosszabb termek végébe állították az asztalokat. Közelükben a falra szereltek dákótartó állványokat, melynek kis fiókos asztalában tárolták a pasztát, illetve a krétát.
A régi kávéházakban elsősorban karambol típusú játékok folytak. (A biliárdnak az elmúlt száz évben több változata kialakult, a legfőbbek a pool, a karambol, és a snooker - utóbbi olimpiai sportággá felvételéért harcol a Nemzetközi Szövetség). A karambol egy verziójában 1903-ban Párizsban rendezett amatőr világbajnokság számít az első komoly európai viadalnak. Az első világháború megszakította a lendületet, de a 20-as években újra virágzott a sportág, melynek „edzőtermei” rendszerint a kávéházak voltak.
Magyarországon, azaz Budapesten a biliárd sportként való elindítása szintén a kávéházakhoz kapcsolódik. Az egyik kávéház-tulajdonos, Sztanoj Miklós kezdeményezésére alakult az első Magyar Biliárd Szövetség, s a sportág szaklapját is ő indította, szerkesztette haláláig, 1913-ig. A biliárd első hazai szakkönyvét is Sztanoj úr állította össze, 1895-ben.
A VI. kerület, Teréz krt. 19-ben lévő kávéházát „A biliárd amatőrök gyülekező helyeként” hirdette, ahol „tíz amerikai billiárd” várta a játékosokat. A 10 amerikai asztal a legdrágábbak közé tartozott, így Sztanoj úr jelentős tőkével bírhatott, melyet az Európa szálló főpincéreként - gyűjthetett össze. Amúgy maga is elismert játékos volt, Ehrlich Józseffel, bajnok-társával 1901-ben folytatott, többhetes versenysorozatáról minden hazai lap tudósított. Sőt, Bécsben, Párizsban és Londonban is érdeklődést keltett, mivel a játék során Sztanoj úr világrekordokat is felállított az elért összpontszámaival.

Még több képet, érdekességet, idézetet az alábbi linken találnak: https://tinyurl.hu/A58X/

Jahrzeit-napok a falnál

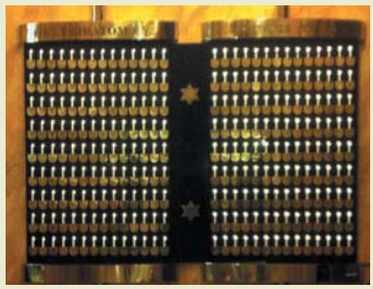

A Dohány utcai Zsinagógában a fekete gránitból készült Jahrzeit-falon a kis névtáblák fölötti gyertyák évente öt alkalommal gyulladnak fel, s emlékeztetnek elhunyt hozzátartozóinkra, ismerősünkre. A négy Mázkir napon, vagyis Jajm Kippur, Smini Áceresz, Pészach 8. és Sovuajsz 2. napján és haláluk héber naptár szerinti évfordulóján – az előző estétől – világítanak szeretteinkért a gyertyák. A Jahrzeit-napon a reggeli i.tentisztelet után a közösség átmegy a falhoz és Káddist mond az elhunytért. Lapunk úgy segít Önöknek, hogy közreadjuk, elhunyt szeretteiknek mikor is van a Jahrzeitje.

Lóránt Istvánné	május 1.
Rose Rosenberg	május 1.
Frank Grünfeld	május 2.
Eszter Izrael	május 2.
Gitti Izrael	május 2.
Meyer F. Izrael	május 2.
Dr. Kendéné W. Veronika	május 3.
Lorber Mózes	május 6.
László Miklósné	május 8.
Zoldán Sándorné	május 8.
Datner Judit	május 9.
Hegyi Tibor	május 9.
Zallel Béla	május 10.
Jávor Endre	május 11.
Dr.Bálint Imréné	május 13.
Grünwald József	május 13.
Gyarmati Lajos	május 13.
Illésné Suchman Karolin	május 13.
Várnai Olivér	május 13.
Schaffer Andor	május 14.
Grünwald Béla	május 15.
Heksch László	május 15.
Kálmán Ferencné	május 15.
Krebsz Dezső	május 17.
Winter Lászlóné	május 17.
Dr. Csillag Gábor Sándor	május 17.
Révész Emília	május 18.
Dr. Hajdú Árpád	május 21.
Vadász Miklós	május 21.
László Miklós	május 22.
Reichental Jakab	május 22.
Rose Neumann	május 23.
Deutsch Miklós	május 25.
Steiner György	május 25.
Dr. Balázs Grósz Pál	május 26.
Krebsz Dezsőné	május 26.
Szili Mórné	május 29.
Szűsz János	május 31.
Héber felirat**	május 31.

** A korábbi megjegyzések alapján, az újabbak megelőzése érdekében közöljük, a körzetben jócskán akad, aki olvas és beszél héberül, s a „Héber felirat” szöveg a megrendelő kifejezett, külön kívánságára szerepel így.

Ismét ezrek az Élet Menetén

Fotó: Szengyörgyi Ákos

Aprilis 14-én rendezték meg 17. alkalommal Budapesten az Élet Menetét, melyen ezúttal is több ezren vonultak közösen, emlékezve. A rendezvényen, amelyen idén a budapesti skót misszió internátusának mártír vezetőjére, Jane Haining-re emlékeztek, David Mundell, a brit kormány Skóciáért felelős minisztere úgy fogalmazott: „a tisztesség, a tolerancia és az egyenlőség példaképe volt diákjai, köztük sok elárvult zsidó lány számára”.

A miniszter elmondta, a dél-skóciai tanárnő 1932-ben érkezett Budapestre, hogy a református egyház skót missziójának internátusát vezesse. Diákjait Magyarország 1944-es német megszállása után sem hagyta magukra. A hatóságok azonban „nem tűrték segítőkészségét és elkötelezettségét”. A Gestapo letartóztatta és Auschwitzba hurcolta kényszermunkára, ahol két hónap múlva meghalt.

Gordon Gábor, az Élet Menete Alapítvány kuratóriumának elnöke arról beszélt: Jane Haining és munkatársa, Prém Margit a skót misszió Vörösmarty utcai iskolájának igazgatója az iskola épületében öt gyermeket, öt anyát, három nőt és négy férfit bújtatott, akik mind túlélték a háborút. Nekik és a hozzájuk hasonló igaz embereknek köszönhető, hogy ma itt állhatunk és emlékezhetünk. Kitért arra, az embermentők jóval kevesebben voltak, mint az elkövetők, vagy a közömbös szemlélők, de éppen ezért fontosabb, amit tettek.

Iain Lindsay, az Egyesült Királyság budapesti nagykövete felidézte, a tavalyi Élet Menetén vetette fel Gordon Gábornak, az idei rendezvényt szenteljék Jane Haining-nek. A nagykövet megköszönte az alapítvány nyitottságát, a több hónapos munkát és együttműködést, amelynek eredményeként együtt emlékezhetnek a skót hősnőre.

Az emlékséta résztvevői a sófár és a skót duda hangjára indultak el a budapesti Március 15. térről, és a Jane Haining, majd az id. Antall József rakparton vonultak a Cipők a Dunaparton a Duna-parti cipőkhöz.

Az emlékműnél Keleti Ágnes holokauszt-túlélő, ötszörös olimpiai bajnok tornász, David Mundell és Kardos Péter főrabbi gyújtották meg az óriási fáklyát az áldozatok emlékére. A főrabbi a megemlékezés végén a Kél mólé rachamim gyászimát elénekelte el, ám ekkor még több százan sétáltak az emlékmű felé.

Szentgyörgyi Ákosnak köszönhetően az eseményről számtalan kiváló fotót találnak a BZSH facebook oldalán.

Egy százalék a Dohányért

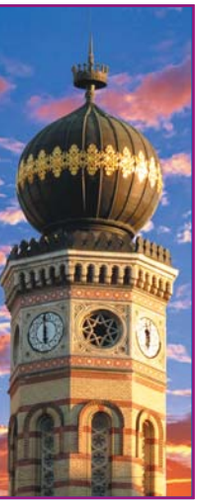

Az Alapítvány a budapesti Dohány utcai zsinagógáért köszöni az elmúlt évi segítséget. Idén is számítunk tavalyi támogatóink hozzájárulására, és reméljük újak is csatlakoznak. Az adományokból az Alapítvány számos kulturális programot és egyéb rendezvényt szervezett, de rendre támogatja a Szeretetkórházat is.

Kérjük, adója 1 százalékával is támogassa az Alapítvány munkáját!

Adószámunk: 18005127-2-42

Pesti Sólet • A Dohány utcai körzet lapja • Felelős kiadó: Nádel Tamás • Főszerkesztő: Schiller Zsolt • e-mail: pestisolet@dohany-zsinagoga.hu
Megjelenik havonta • Nyomás: Mediaworks Kiadó és Nyomda Kft., igazgató: Bertalan László, cím: 1225 Budapest, Campona utca 1. • e-mail: nyomda@mediaworks.hu